

Män har större chans än kvinnor att få forskningsanslag från FAS

En förklaring är att manliga sökande är mer seniora än kvinnliga sökande

THOR NORSTRÖM, professor i sociologi, Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet
thor.norstrom@sofi.su.se

Konkurrensen om att få anslag från våra forskningsråd är mycket hård. Med tanke på den betydelse anslagen har för forskarkarriären är det viktigt att bedömningsprocessen är rättvis, tex att kvinnor och män har lika chans.

En studie på detta område som väckte stor uppmärksamhet publicerades i Nature för nästan 15 år sedan [1]. Författarna, Christine Wennerås och Agnes Wold, påvisade en kraftig könsbias till männens favör vid bedömningarna av 1995 års ansökningar till Medicinska forskningsrådet (MFR). Frågan är dock hur allmängiltigt detta resultat är. Uppföljningar av senare ansökningsomgångar på MFR (alltså efter 1995) tyder på att mansbonusen försvunnit [2], förmodligen till stor del tack vare Wennerås' och Wolds studie. Även om en studie [3] rapporterar motstridiga resultat (kvinnor missgynnades inom vissa discipliner, men gynnades inom andra), finner de få internationellt publicerade studier som baseras på större material [4, 5] inte belägg för någon könsbias.

För några år sedan analyserades skillnaden mellan kvinnliga och manliga forskares chans att få anslag från Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) [6]. Analyserna byggde på ansökningsomgångarna 2004 och 2005. Resultaten visade att män hade 40 procent större chans än kvinnor att få anslag. Enligt mer detaljerade analyser försvann denna könsskillnad när man tog hänsyn till ansökningarnas kvalitet, mätt med den genomsnittspoäng som ansökan fått av sakkunniga i någon av FAS:s prioriteringskommittéer.

En annan relevant studie i detta sammanhang baseras på drygt 8000 ansökningar som bedömts av ämnesrådet för medicin vid Vetenskapsrådet (VR) under perioden 2000–2008 [7]. Ett centralt syfte med studien var att identifiera faktorer som kan förklara den skillnad i beviljningsgrad mellan män (40 procent) och kvinnor (30 procent), som man fann under den aktuella tidsperioden. På basis av ett omfattande och rigoröst genomfört analysarbete blev slutsatsen att könsskillnaden i beviljningsgrad var kopplad till skillnader mellan kvinnor och män i vetenskaplig meritering och det betyg som ansökan fått i sakkunnigberedningen. En slutsats »är således att kvinnliga sökande generellt sett har lättare att få sina ansökningar beviljade när de har samma betyg som manliga sökande» (Jansson och Jonsson [7], sidan 6).

I föreliggande artikel analyseras jämställdheten i ansökningsomgångarna åren 2006–2010 vid FAS. Detta ger en uppföljning av den analys som fokuserade på ansökningsomgångarna 2004–2005 och möjliggör också ett grovt test av hur pass generell slutsatsen från VR-analysen är.

Prioriteringskommittéer bedömer ansökningarna

Ansökningsförfarandet vid FAS är uppdelat i två steg. I det första steget lämnar forskaren in en projektskiss. Om den god-

»Männens chans att få anslag var alltså cirka 30 procent större än kvinnornas.«

känns kan forskaren i ett andra steg lämna in en fullständig ansökan, en möjlighet som oftast utnyttjas. Bedömningarna av skisser och ansökningar görs i sju prioriteringskommittéer, representerande olika forskningsområden. Varje kommitté har mellan sju och nio ledamöter, varav en eller två är allmänrepresentanter och resten forskare. Inför de möten där skisser respektive ansökningar behandlas skickar varje ledamot in en bedömningslista där han/hon har poängsatt varje projekt på en tregradig skala (0 = avslå, 1 = diskuteras, 2 = godkänn).

På basis av dessa bedömningar har jag beräknat den genomsnittliga poängen för varje skiss; detta genomsnitt speglar alltså den samlade bedömning som ledamöterna gjort, där de vägt in såväl ansökans vetenskapliga kvalitet som sökandens kompetens.

Vid behandlingen i steg 2 har en föredragande ledamot (forskare) förberett ett skriftligt förslag med stöd av yttrande från en extern sakkunnig. Efter diskussion av varje enskilt projekt tar kommittén ett gemensamt beslut om avslag/godkännande. Definitiva beslut om anslag fattas av FAS:s styrelse.

De data som använts i denna studie utgörs av ledamöternas bedömningslistor för steg 1, kommitténs beslut i steg 1, styrelsens beslut om anslag ska beviljas (steg 2) samt kön och formell högsta kompetens för alla sökande. Analyserna baseras på de tillgängliga bedömningslistorna för ansökningsomgångarna 2006–2010 (N=3842). Bedömningslistor för en kommitté saknas för år 2006 (N=95); detta bortfall på 2,4 procent bör inte ha påverkat utfallet.

Fler män än kvinnor fick anslag

Drygt en fjärdedel (27 procent) av alla skisser fick godkänt och gick vidare till fullständig ansökan. Av de fullständiga ansökningarna godkändes 43 procent, vilket innebär att 12 procent av skisserna slutligen fick anslag (Tabell I). Vi ser vidare att en större andel av skisserna med manliga sökande blev godkända i steg 1; 29 procent för män jämfört med 25 procent för kvin-

SAMMANFATTAT

En tidigare studie av ansökningsomgångarna 2004 och 2005 visade att män hade 40 procent större chans än kvinnor att få anslag från Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS). **Enligt resultaten** i föreliggande studie, som baseras på ansökningsomgångarna

2006–2010, har siffran sjunkit; männens chans var 30 procent större än kvinnornas. **Detta kan** förklaras av främst att kvinnornas ansökningar i genomsnitt fått lägre poäng i sakkunniggranskningarna. Detta är i sin tur kopplat till att manliga sökande var mer seniora än kvinnliga sökande.

TABELL I. Andel av skisserna (procent) som blev godkända i steg 1, och andel av skisserna som blev godkända i steg 2.

	Steg 1	Steg 2	N
Kvinnor	24,5	10,1	1 838
Män	29,3	13,2	2 004
Totalt	27,0	11,7	3 842

TABELL II. Chansen för kvinnor att få anslag under perioden 2006–2010. Oddskvoter baserade på logistiska regressionsanalyser med kontroll för poäng.

År	Oddskvot	P-värde
2006	1,17	0,58
2007	1,07	0,81
2008	1,15	0,61
2009	0,82	0,49
2010	0,52	0,02
Alla år	1,11	0,36

frågan är i vilken mån den kan förklara männens högre beviljandegrad.

För att belysa detta har jag använt logistisk regression, där utfallsvariabeln var huruvida anslag beviljats eller inte. De förklarande variablerna utgjordes av poäng (kontinuerlig) och kön. Kvinna var kodat 1 och man 0; en oddskvot nära 1 innebär således att kvinnor och män har lika chans, efter kontroll för skillnad i ansökans kvalitet (mätt med poäng). Analyserna gjordes dels på det totala materialet, dels årsspecifikt för att se om någon trend förelåg.

Enligt resultaten (Tabell II) ligger oddskvoterna nära 1 för vart och ett av åren under 2006–2008. För 2009 finns dock en könseffekt, även om den inte är statistiskt signifikant. För 2010 är könseffekten starkare, och statistiskt signifikant, vilket innebär att den lägre beviljningsgraden för kvinnor detta år inte kan förklaras av att deras ansökningar skulle ha fått lägre poäng.

Männen har högre formell kompetens

En intressant fråga i detta sammanhang är naturligtvis varför kvinnornas ansökningar i genomsnitt fick lägre poäng. En närliggande förklaring är männens dominans bland de mer seniora sökandena på grund av den historiska snedrykningen till forskarutbildning och högre tjänster. Således är andelen män bland doktorer 39 procent jämfört med 69 procent bland professorer. Ju längre man har kommit i forskarkarriären, desto större erfarenhet har man som regel av att skriva ansökningar; vid sidan av den träningsseffekt som detta rimligen ger på ansökans kvalitet är sökandens kompetensnivå ett kriterium vid poängsättningen.

Tabell III bekräftar det mönster vi således kan förvänta oss: när man tar hänsyn till männens genomsnittligt högre formella kompetensnivå försvinner könsskillnaden i poäng.

Kommitténs könssammansättning påverkade inte beslutet

Resultaten hittills gäller alla prioriteringskommittéer inom FAS och kan kamouflera skillnader mellan olika kommittéer i kvinnors chans att få anslag. För att utforska detta gjordes där-

nor (statistiskt signifikant skillnad; $z = 3,35$, $P < 0,001$). Könsskillnaden kvarstår i steg 2, dvs när man tittar på vilka sökande som slutligen fick anslag (13 procent för män och 10 procent för kvinnor; statistiskt signifikant skillnad; $z = 2,98$, $P = 0,001$).

Männens chans att få anslag var alltså cirka 30 procent större än kvinnornas.

Poäng och beviljandegrad

Vad är det som ligger bakom att kvinnliga sökande har mindre chans att få anslag? En viktig förklaring enligt VR:s analys [7] är att männens ansökningar hade fått högre betyg än kvinnornas i sakkunnigbedömningen. Även i de aktuella FAS-omgångarna var männens medelpoäng (0,79) högre än kvinnornas (0,72). Skillnaden är statistiskt signifikant (t -värde = 5,26; $P < 0,001$), och

för specifika analyser av kommittéerna: kvinnors chans skattades med logistisk regression separat för varje kommitté. Ansökans kvalitet (mätt som poäng) inkluderades som kontrollvariabel. Ingen av de för kommittéerna specifika oddskvoterna var statistiskt signifikant, dvs det fanns ingen säkerställd tendens till att kvinnor skulle vara speciellt missgynnade i vissa kommittéer. Ytterligare analyser visade att kommitténs könssammansättning inte var kopplad till kvinnors chans att få anslag.

Manliga sökande mer seniora

De resultat som presenterats i denna artikel visar att kvinnliga sökande hade mindre chans än manliga att få anslag hos FAS under ansökningsomgångarna 2006–2010. Om man jämför resultaten med dem som rapporterades för 2004 och 2005 [6], kan man konstatera att könsskillnaden minskat något. Under 2004–2005 hade männen 40 procent större chans än kvinnorna, motsvarande siffra för 2006–2010 var 30 procent.

Analyserna pekar på att kvinnornas mindre chans kan förklaras av att deras ansökningar i genomsnitt fått lägre poäng i sakkunniggranskningarna. Detta resultat ligger i linje med det som framkom i analyserna av ansökningarna till VR [7]. Könsskillnaden i poäng var i sin tur kopplad till det faktum att de manliga sökandena är mer seniora (se Jansson och Jonsson [7] för en intressant och mer fördjupad diskussion av detta).

När man tittar på utvecklingen över tid framstår 2010 som avvikande med sämre chans för kvinnor att få anslag, även när man tagit hänsyn till könsskillnaden i poäng. Detta pekar på vikten av att kontinuerligt följa utvecklingen på detta område. Det pekar också på behovet av kompletterande data, t ex intervjuer med nyckelpersoner, för att få en förklaring till det som data av det slag som här presenterats inte kan belysa.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

■ *De analyser som presenteras i denna artikel har gjorts på uppdrag av Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS). Författaren var ersättare i FAS:s styrelse 2001–2006.*

TABELL III. Poäng för ansökningar från kvinnor respektive män med uppdelning på formell kompetens.

Kompetens	Kvinnor		Män		P-värde ¹
	Poäng	N	Poäng	N	
Doktor	0,67	1 063	0,69	678	0,24
Docent	0,74	438	0,78	578	0,09
Professor	0,84	337	0,88	748	0,12
Totalt	0,72	1 838	0,79	2 004	<0,001

¹ P-värde för t-test av skillnaden mellan kvinnor och män.

REFERENSER

1. Wennerås C, Wold A. Nepotism and sexism in peer-review. *Nature*. 1997;387:341-3.
2. Sandström U, Hällsten M. Persistent nepotism in peer-review. *Scientometrics*. 2008;74:175-9.
3. Brouns M. The gendered nature of assessment procedures in scientific research funding: The Dutch case. *Higher Education in Europe*. 2000;25:193-9.
4. Marsh HW, Jayasinghe UW, Bond NW. Improving the peer-review process for grant applications: reliability, validity, bias, and generalizability. *Am Psychol*. 2008;63:160-8.
5. Marsh HW, Bornmann L, Mutz R, et al. Gender effects in the peer reviews of grant proposals: A comprehensive meta-analysis comparing traditional and multilevel approaches. *Rev Educ Res*. 2009;79:1290-326.
6. Norström T. Forskningsanslag beviljades oftare för män än för kvinnor. Olikheter i formell kompetens förklarar det mesta av fördelningen. *Läkartidningen*. 2007;104:3273-5.
7. Jansson P, Jonsson A. Kvinnors och mäns framgång med projektansökningar inom medicin. Stockholm: Vetenskapsrådet; 2009. Vetenskapsrådets rapportserie. 4:2009.